

УДК 377:37.091.2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО- ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

*Вікторія Кручек,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу професійно-практичної
підготовки Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8252-6844>
e-mail: kruchekvictoria@gmail.com*

Анотація. У статті розглядаються сучасні виклики професійно-практичної підготовки в Україні. Здійснено комплексний аналіз основних проблем, що постають перед системою професійної освіти. Запропоновано шляхи вдосконалення підготовки фахівців через впровадження сучасних технологій навчання, розширення дуальної освіти, партнерство з бізнесом та адаптацію до міжнародних стандартів. Стаття містить рекомендації для подальшого розвитку системи професійної освіти в Україні.

Ключові слова: професійна освіта, професійна (професійно-технічна) освіта, професійна підготовка, професійно-практична підготовка, практичне навчання.

CURRENT ISSUES OF ORGANISING VOCATIONAL TRAINING IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

*Viktoriia Kruchek,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Head of the Department of Vocational
Practical Training of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine*

Abstract. The article discusses the current challenges of vocational practical training in Ukraine. A comprehensive analysis of the main problems facing the vocational education system has been conducted. Ways to improve specialist training through the introduction of modern learning

technologies, expansion of dual education, partnerships with business, and adaptation to international standards are proposed. The article contains recommendations for the further development of the vocational education system in Ukraine.

Keywords: vocational education, vocational (vocational-technical) education, vocational training, vocational practical training, practical training.

Професійно-практична підготовка є ключовим елементом формування висококваліфікованих кадрів, здатних відповідати сучасним вимогам ринку праці. Глобальні економічні та технологічні трансформації вимагають від системи освіти оперативного реагування та інноваційних рішень. В Україні реформа професійної освіти проходить у складних умовах, обумовлених історичними, економічними, соціальними чинниками та військовим станом. Для забезпечення конкурентоспроможності країни необхідно створити умови, за яких професійна освіта буде відповідати світовим стандартам, інтегруючи сучасні цифрові технології, практичну підготовку та партнерські зв'язки з роботодавцями.

Система професійної (професійно-технічної) освіти в Україні має глибокі історичні корені. За радянських часів акцент робився на масову підготовку кадрів для важкої промисловості, що призвело до створення єдиної централізованої системи. Реформи 2000–2010 років були спрямовані на децентралізацію управління та модернізацію освіти, проте темпи змін були недостатніми для задоволення сучасних потреб ринку праці. Важливим етапом стало ухвалення Стратегії розвитку професійної освіти, що містить завдання з модернізації матеріально-технічної бази та впровадження інноваційних технологій (Міністерство освіти і науки України, 2020). Також варто зазначити, що спад традиційної системи супроводжувався значними структурними змінами, які вплинули на організацію управління, підготовку викладачів і адаптацію навчальних програм до сучасних стандартів.

За даними Інституту освітньої аналітики, у 2023/2024 навчальному році в Україні функціонувало 664 заклади професійної освіти, де навчалось близько 225 тисяч студентів (Інститут освітньої аналітики, n.d.). Для порівняння, у 2010 році кількість таких закладів перевищувала 900, а контингент студентів складав понад 400 тисяч осіб. Ці дані свідчать про зменшення інтересу до професійно-технічної

освіти, що обумовлено як структурними проблемами, так і конкуренцією з іншими формами освіти. За результатами дослідження, проведеного Фондом міжнародної солідарності в рамках Мультидонорської ініціативи Skills4Recovery спільно з Міністерством освіти і науки України (Фонд міжнародної солідарності, (2024) та яким було охоплено понад 25% усіх випускників закладів професійної освіти 2023 року, працевлаштовані 68,3% випускників працюють, з них 89% працюють в Україні та 11% – за кордоном. Серед працюючих випускників 62,3% працюють за отриманою професією, тоді як 37,7% зайняті в інших професіях. У країнах Європейського Союзу цей показник перевищує 80% (OECD, n.d.-b). Крім того, згідно з даними OECD, рівень інвестицій у професійну освіту в розвинених країнах значно вищий, що сприяє підвищенню якості навчання та рівня працевлаштування випускників.

Основні проблеми професійно-практичної підготовки:

– *Недостатнє фінансування.* За даними Міністерства фінансів України, у 2023 році на професійну освіту було виділено 6,2 млрд грн, що становить лише 1,5% від загального бюджету освіти (Міністерство фінансів України, n.d.). Близько 80% виділених коштів спрямовується на заробітну плату педагогічних працівників та адміністративного персоналу, тоді як лише 10% використовується для оновлення матеріально-технічної бази. Лише 18% закладів отримали додаткове фінансування для модернізації обладнання у 2022 році, що суттєво обмежує можливості впровадження новітніх технологій. Для порівняння, у Німеччині інвестиції у професійну освіту складають до 20% освітнього бюджету, що забезпечує високий рівень підготовки кадрів (OECD, n.d.-b).

– *Застаріла матеріально-технічна база.* Понад 70% обладнання у закладах професійної освіти не відповідає сучасним вимогам виробництва. У багатьох галузях, зокрема в машинобудуванні та електроніці, обладнання оновлюється востаннє ще у 1990-х роках. Лише 15% закладів змогли оновити свої навчальні лабораторії та полігони у 2023 році, що обмежує можливості здобувачів освіти отримувати практичні знання на сучасному обладнанні. Відсутність сучасних тренажерних комплексів та симуляторів призводить до зниження якості практичної підготовки, що негативно впливає на адаптацію випускників до умов реального виробництва. Програма модернізації, запропонована Міністерством освіти і науки України

(2023), залишається недофінансованою, що ускладнює впровадження необхідних змін.

– *Невідповідність освітніх програм потребам ринку праці.* За даними Міністерства економіки України, у 2023 році країна відчувала дефіцит у понад 200 тисяч кваліфікованих робітників у різних галузях, що свідчить про невідповідність підготовки випускників вимогам сучасного виробництва. Освітні програми часто не адаптуються до швидкоплинних змін у технологіях та виробничих процесах. У країнах Європейського Союзу навчальні плани переглядаються кожні 3–5 років (CEDEFOP, n.d.), тоді як в Україні цей процес проходить значно повільніше. Відсутність тісної взаємодії між освітніми установами та роботодавцями призводить до того, що теоретична підготовка не супроводжується достатнім практичним досвідом, що знижує рівень конкурентоспроможності випускників.

– *Низький рівень цифровізації освітнього процесу.* Лише 25% закладів професійної освіти мають доступ до сучасних цифрових навчальних платформ, тоді як у країнах ЄС цей показник перевищує 80% (OECD, n.d.-a). Недостатня цифрова інфраструктура обмежує можливості для впровадження онлайн-курсів, віртуальних лабораторій та інтерактивних симуляторів, що є критично важливими для формування сучасних професійних навичок (Гуржій et al., 2023). Досвід Скандинавських країн демонструє, що інтеграція цифрових технологій у навчальний процес дозволяє підвищити ефективність навчання на 40–50%, забезпечуючи більш гнучкий та індивідуалізований підхід до освіти.

– *Недостатня співпраця з роботодавцями.* Лише 30% українських підприємств активно співпрацюють із закладами професійної освіти, забезпечуючи студентам можливість проходження практики та стажувань. У Німеччині та Швейцарії цей показник перевищує 80% (OECD, n.d.-a), що сприяє тіснішій інтеграції теоретичного навчання та практичних навичок. Невідповідність між вимогами роботодавців та рівнем підготовки випускників створює дисбаланс на ринку праці та спричиняє відтік молодих спеціалістів до інших галузей або за кордон.

Педагогічний склад багатьох закладів освіти не володіє сучасними знаннями та методами навчання. За даними досліджень, близько 40% педагогічних працівників не проходять регулярне підвищення кваліфікації, що знижує якість освітнього процесу. Низькі

зарплати та відсутність мотиваційних програм спричиняють відтік кваліфікованих кадрів у приватний сектор або їх еміграцію.

Додатковими викликами є інфраструктурні та регіональні диспропорції, недосконалість законодавчої бази та організаційні питання. Регіональні відмінності у фінансуванні та оновленні матеріально-технічної бази створюють нерівномірні умови для підготовки здобувачів освіти. Урбанізовані регіони отримують більше інвестицій, тоді як сільські та віддалені райони страждають від браку сучасного обладнання та кваліфікованих кадрів.

Необхідним кроком є розроблення регіональних програм підтримки з урахуванням специфіки кожного регіону та інтегрувати їх у загальнодержавну стратегію розвитку освіти. Сучасне законодавство щодо професійної освіти часто є застарілим і не відповідає сучасним вимогам ринку праці. Відсутність гнучких механізмів адаптації освітніх програм ускладнює впровадження інновацій. Організаційні структури закладів освіти не завжди сприяють ефективній взаємодії з бізнес-середовищем, що уповільнює процес модернізації.

Досвід країн Європейського Союзу, США та Азійсько-тихоокеанського регіону демонструє, що успішне реформування системи професійної освіти можливе за умов високого рівня фінансування, інвестування в підготовку та розвиток педагогічних кадрів, тісної інтеграції з бізнесом та активного впровадження цифрових технологій.

Наприклад, у Німеччині понад 60% студентів обирають дуальну систему навчання, що забезпечує високий рівень практичних навичок та швидке працевлаштування після закінчення навчання (Німецьке Федеральне міністерство освіти та науки, n.d.).

У Швейцарії 70% старшокласників обирають професійно-технічну освіту завдяки високій якості підготовки та тісному зв'язку між закладами освіти та роботодавцями (Swiss Federal Institute of Technology (ETH Zurich, n.d.).

Скандинавські країни демонструють високий рівень цифровізації навчального процесу, де інтеграція онлайн-платформ і віртуальних лабораторій дозволяє підвищувати ефективність навчання на 40–50% (OECD, n.d.-a). США інвестують значні кошти в розвиток інноваційних технологій в освіті, що дозволяє підтримувати конкурентоспроможність їхніх випускників на глобальному ринку праці.

Розвиток професійно-практичної підготовки в Україні є критично важливим для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, невідповідність освітніх програм потребам ринку праці, низький рівень цифровізації та недостатня співпраця з роботодавцями створюють комплекс проблем, які потребують системних реформ. Для досягнення високої якості професійної освіти необхідно комплексно вирішувати як фінансові, так і організаційні, законодавчі та технологічні аспекти. Шляхи вдосконалення професійно-практичної підготовки вбачаємо у впроваджувати комплексних заходів, що включають як фінансові інвестиції, так і зміну управлінської культури в закладах освіти, забезпеченні прозорості розподілу бюджетних коштів та впровадженні ефективних механізмів контролю; модернізації матеріально-технічної бази, своєчасному оновленні обладнання, запровадженні механізмів додаткового фінансування через державно-приватне партнерство; розвитку дуальної освіти; регулярному моніторингу потреб ринку праці та щорічному оновленні освітніх програм; активному впровадженні сучасних цифрових технологій, таких як онлайн-курси, віртуальні лабораторії та інтерактивні симулятори, розробленні та впровадженні національної платформи для дистанційного навчання, інтегрованої з існуючими системами, інвестуванні у цифрову інфраструктуру, підтримці інноваційних стартапів та розробленні технологічних рішень у сфері освіти; запровадженні дієвих механізмів державно-приватного партнерства, розробленні програм практики, стажувань та проектів за активної участі роботодавців, створенні при закладах освіти консультативних рад з участю представників бізнесу; розробленні спеціалізованих програм підвищення кваліфікації для викладачів з акцентом на сучасні технології, інноваційні методики навчання та використання цифрових інструментів, систематичному проведенні семінарів, тренінгів та обміні досвідом з провідними міжнародними освітніми установами, запровадженні системи стимулювання та підтримки талановитих педагогів для залучення до наукового середовища; активному залученні закладів освіти до програм академічного обміну, спільних дослідницьких проектів та програм академічної мобільності; співпраці з міжнародними організаціями, розробленні спільних навчальних програм та сертифікаційних курсів, що відповідатимуть міжнародним стандартам.

Реалізація запропонованих заходів вимагає комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Тільки шляхом синергії державної політики, інвестицій у освіту, тісної співпраці з бізнес-сектором та впровадження інноваційних технологій можна забезпечити створення сучасної системи професійно-практичної підготовки.

Список посилань

European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP). (n.d.). *CEDEFOP*. <https://www.cedefop.europa.eu/en>

European Commission on Vocational Education and Training. (n.d.). *EU policy in vocational education and training*. <https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-vocational-education-and-training>

OECD. (n.d.-a). *Digital Education Outlook*. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/>

OECD. (n.d.-b). *Education at a Glance*. <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>

Swiss Federal Institute of Technology (ETH Zurich). (n.d.). *ETH Zurich*. <https://www.ethz.ch/>

Інститут освітньої аналітики. (n.d.). *Статистика професійної освіти в Україні*. <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/osnovni-czyfry-osvity/>

Гуржій, А., Радкевич, В., & Пригодій, М. (2023). Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців із використанням віртуальних навчальних комплексів. *Нові технології навчання*, (97), 42–50. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.97.2023.97.05>

Міністерство освіти і науки України. (2023, December). *Модернізація змісту професійної освіти, поліпшення інституційної спроможності закладів та «розумна» перебудова: презентовано нову візію розвитку профосвіти*. <https://mon.gov.ua/news/modernizatsiya-zmistu-profesiynoi-osviti-polipshennya-institutsiynoi-spromozhnosti-zakladiv-ta-rozumna-perebudova-presentovano-novu-viziyu-rozvitku-profosviti>

Міністерство освіти і науки України. (2020, December). *Стратегія розвитку професійно-технічної освіти до 2023 року*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/kolegiya-ministerstva/2020/12/Proyekt%20Stratehiyi%20rozvytku%20proftekhosvity%20do%202023.pdf>

Міністерство фінансів України. (n.d.). *Дані про бюджет освіти*. Retrieved from <https://minfin.gov.ua/>

Німецьке Федеральне міністерство освіти та науки. (n.d.). *BMBF*. Retrieved from <https://www.bmbf.de/>

Фонд міжнародної солідарності. (2024, December). *Дослідження щодо працевлаштування випускників закладів професійної освіти продовжуються*. Solidarity Fund PL in Ukraine. <https://solidarityfund.org.ua/novyny/doslidzhennya-shhodo-praczevlashtuvannya-vypusknykiv-zakladiv-profesijnoyi-osvity-prodovzhuyutsya>

— 90 —

УДК [377.3:69]:159.943.7-026.562

РОЗВИТОК «М'ЯКИХ НАВИЧОК» У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Вікторія Купрієвич,

*кандидат педагогічних наук, доцент, науковий
співробітник відділу професійно-практичної
підготовки Інституту професійної освіти*

НАПН України,

<https://orcid.org/0000-0002-8196-8309>

e-mail: vik_torik@ukr.net

Анотація. Розглядається важливість розвитку м'яких навичок (soft skills) у майбутніх фахівців будівельної галузі в умовах відновлення України. Аналізується міжнародний досвід відбудови країн після руйнувань, що спричинені воєнними діями. Запропоновано шляхи інтеграції розвитку soft skills у професійну (професійно-технічну) освіту, що сприятиме підготовці фахівців, здатних не лише відбудувати країну, а й зробити її сучаснішою та стійкішою до майбутніх викликів.

Ключові слова: м'які навички, будівельна галузь, професійна освіти, кризовий менеджмент, адаптивність.